NEAGU DJUVARA ȘI ISTORIA VOIOASĂ

Autor: Tudor Vișan-Miu | 28 decembrie 2023

Omul

„(…) am fost botezat de la început cu război” – Neagu Djuvara[1]*.*

Când am citit romanul *Bărbatul de 100 de ani…*[2]*,* protagonistul m-a dus cu gândul la Neagu Djuvara (1916-2018), pe care îl consider unul dintre oamenii cei mai fascinanți pe care i-am cunoscut. Neagu Djuvara a avut o viață croită parcă de imaginația unui scriitor[3]: născut la trei zile[4] după intrarea României în Primul Război Mondial, avea un an când, alături de mama și fratele lui, a trecut, în drum spre Belgia, prin Rusia, în timpul loviturii de stat bolșevice din noiembrie 1917; a studiat în Franța, la Nisa, unde a fost coleg de școală cu viitorul rege Zahir al Afghanistanului; a avut simpatii de tinerețe față de legionari, de care, la maturitate, s-a delimitat, afirmându-se ca un liberal devotat; a fost cununat, cu o franțuzoaică, de monseniorul Vladimir Ghica; a luptat, în al Doilea Război Mondial, la Odesa, unde a fost rănit; fiind diplomat, a fost trimis de guvernul Antonescu cu o telegramă la Stockholm în preajma lui 23 august 1944; în exil, a fost șeful spionajului militar românesc[5]; a locuit, timp de 22 de ani, în Africa, organizând Ministerul de Externe al Nigerului; după 1989, a devenit un autor de succes în România; a trăit 101 ani.

Am avut ocazia să-l vizitez de câteva ori, în apartamentul casei din București în care a fost găzduit de domnul Constantin Erbiceanu. Era un om vioi, tonic, care stăpânea, ireproșabil, arta conversației. Avea talentul de a pune întrebări adecvate și reușea să-ți dea sentimentul că este interesat de tine ca persoană, nu doar ca partener de discuție. Îți atrăgea atenția că este „fudul de urechea dreaptă”, din cauza experienței pe front, și te ruga să te așezi pe partea stângă, unde aude mai bine. În fiecare duminică citea, evlavios, Biblia, în timp ce, fiind istoric până la capăt, nu ezita să pună în discuție istoricitatea unor episoade din scriptură. Amintea deseori zicala „fie pâinea cât de rea, tot mai bine-n țara mea”. Mi s-a întipărit în minte una din poveștile lui, cum, fiind în

Africa, visa că… ține discursuri în română!

Istoricul

„Nu există în istorie lucru care să fie «bun de spus» și altul care să nu fie!” – Neagu Djuvara[6]*.*

Neagu Djuvara a devenit cunoscut publicului românesc prin lucrări de popularizare. Amintim: *O scurtă istorie a românilor...*[7], *Între Orient și Occident*[8], *Saga Grădiștenilor*[9]. Aprecierea de care s-a bucurat din partea publicului poate fi explicată printr-o expresivitate care-l făcea fermecător (și clar!) celor care-l ascultau și citeau: un *gentleman* cu maniere franțuzești, vorbind și scriind într-o limbă română cu parfum interbelic. A contat, desigur, și faptul că, venind din exil, a prezentat o interpretare istorică neatinsă de grila ideologică impusă de regimul comunist, așa cum, spre cinstea lor, au făcut-o și istoricii formați înainte de 1989 care, păstrându-și limpezimea gândirii asupra faptelor istorice, au putut s-o valorifice odată cu câștigarea libertății de exprimare[10].

Pentru un istoric, *onestitatea* este o calitate de căpătâi. Neagu Djuvara a fost, de bună seamă, un istoric *onest*, recunoscându-și failibilitatea, fiind deschis dialogului, menționând contribuțiile altor cercetători și contrazicându-i, argumentat, atunci când avea o altă părere. Merită reținut și spiritul său polemic, pus, în ultimii ani ai vieții, în slujba unei teze respinse, deocamdată, de comunitatea istoricilor, menită să provoace o dezbatere privind natura „întemeietorilor de state”[11].

Viziunea lui Neagu Djuvara asupra istoriei ca știință, explicitată într-un eseu de epistemologie[12], era îndatorată școlii franceze. Grației acestei formări, Djuvara a propus unul din puținele exerciții de istorie comparată a civilizațiilor, care a devenit subiectul tezei sale de doctorat, elaborată în anii 1951-1970, sub îndrumarea profesorului Raymond Aron[13]. Din păcate, această lucrare, *Civilizații și tipare istorice* – cea mai interesantă din opera lui, premiată de Academia Franceză[14] – a fost prea puțin cunoscută și comentată în Franța și în România. Una din ideile sale a circulat prin intermediul unei cărți mai scurte, în care explică războaiele mondiale și „Războiul Rece” drept un conflict pentru supremație al actorilor civilizației occidentale, câștigat (așa cum prevăzuse și atunci) de „cel mai tânăr” competitor, Statele Unite ale Americii[15].

Civilizații și tipare istorice, fără a putea fi redusă la un rezumat al ideilor principale, sugerează, în esență, că civilizațiile „obosesc” și, în faza lor finală, ajung să fie conduse de oameni politici „marginali” sub aspectul caracteristicilor specifice ale cetățeanului-stereotip[16]. Această teză, creditară ipotezei că fenomenele istorice au o organizare

naturală pe care istoricii pot să o descopere, are, desigur, anumite limite, pe care le-a recunoscut. În dialogurile din ultimii ani cu Horia-Roman Patapievici pe seama cărții, Neagu Djuvara a admis, de pildă, că, la momentul elaborării tezei, a subestimat forța lumii arabo-musulmane[17] și nu a respins în totalitate posibilitatea ca reafirmarea Chinei drept putere imperială (pentru a doua oară în istoria sa) să rupă „tiparele”[18].

Neagu Djuvara a lăsat, la momentul morții sale, câteva proiecte neterminate. Unul dintre acestea era o istorie a națiunilor balcanice[19], subiect care-l preocupase în mod deosebit și despre care ar fi oferit, cu siguranță, o lucrare interesantă. A spus, de multe ori, că se întreabă dacă va fi uitat după ce nu va mai fi. În timp, peste opera lui se va așterne praful neamintirii, dar ceea ce poate fi ținut viu este spiritul unei *istorii voioase*, care nu uită că, în esență, subiectul său de cercetare sunt oamenii – și că un istoric scrie despre *prezentul din trecut*[20].

NOTE

1. Neagu Djuvara, interviu cu Raluca Brodner, Ziarul Lumina, 2009, https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/interviu/neagu-djuvara-eu-cred-ca-exista-dumnezeu-am-nevoie-de-el-39199.html ↑
2. Romanul scriitorului suedez Jonas Jonasson, *Bărbatul de 100 de ani care a sărit pe fereastră și a dispărut,* publicat în 2009 (trad. Liliana Donose Samuelsson, Editura Trei, 2011), imaginează povestea spectaculoasă a vieții centenarului Allan Karlsson, care, detașat de partizanatele contemporaneității, are experiențe de viață semnificative, în preajma unor figuri istorice, în anii celui de-al Doilea Război Mondial și ai Războiului Rece, cea din urmă petrecându-se, la vârsta de 100 de ani, în „prezentul” narațiunii, după căderea U.R.S.S. Continuarea, *Noi întâmplări aventuroase ale bărbatului de 100 de ani*, a apărut în 2018. ↑
3. Neagu Djuvara a publicat un volum de memorii intitulat *Amintiri din pribegie: 1948-1990* (Albatros, 2002, reeditat la Humanitas în 2007 și urm.; ediție jubiliară în 2012; în franceză: *Bucarest–Paris–Niamey et retour ou Souvenirs de 42 ans d’exil, 1948–1990*, 2004), iar episodul de la 23 august 1944 l-a evocat în *Misterul telegramei de la Stockholm din 23 august 1944 și unele amănunte aproape de necrezut din preajma dramaticei noastre capitulări* (Humanitas, 2012). ↑
4. Neagu Djuvara s-a născut, pe stil vechi, la 18 august, iar, pe stil nou, la 31 august. ↑
5. Rolul lui Neagu Djuvara în fruntea Serviciului de Informații al Militarilor Români din Exil (SIMRE), cel mai misterios moment al biografiei sale, a fost documentat de Lucian Vasile, *Războiul spionilor: acțiunile secrete ale exilului românesc la începutul comunismului,* Corint, București, 2022, cap. III, „Un diplomat la conducerea ofițerilor”. Despre unul din episoadele cele mai dramatice din decursul activității sale,

din 1953, vezi și Lucian Vasile, „Cum i-a anihilat Securitatea pe Fiii Patriei”, în *Historia*, nr. 263/decembrie 2023, pp. 18-31. ↑

6. Din conferința lui Neagu Djuvara la Cercul Militar Național, „Despre geneza națiunilor în Balcani”, 5 decembrie 2011, https://www.youtube.com/watch?v=jT76D-SeYus. ↑

7. *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri* a pornit de la o serie de prelegeri ținute la radio, editate de Editura Humanitas în anul 2000. În 2013 a apărut sub forma *O scurtă istorie ilustrată a românilor* (tradusă și în engleză în 2014: *A Brief Illustrated History of Romanians*). ↑

8. Neagu Djuvara, *Le pays roumain entre Orient et Occident: les Principautés Danubiennes au début du XIXe siècle*, 1989, trad. Maria Carpov, *Între Orient și Occident: Țările Române la începutul epocii moderne: (1800-1848),* Humanitas, București, 1995 și ed. urm. ↑

9. Neagu Djuvara, *Ce au fost boierii mari în Țara Românească?: saga Grădiștenilor (secolele XVI-XX)*, Humanitas, București, 2010. ↑

10. Amintesc, de pildă, pe Florin Constantiniu, care a publicat, în 1997, *O istorie sinceră a poporului român*. În același an, Lucian Boia a publicat *Istorie și mit în conștiința românească*. ↑

11. Mă refer la polemica suscitată de Neagu Djuvara când a acreditat originea cumană a elitei întemeietoare a statului valah, stipulând că există un tipar istoric în care „impulsul statalității” este dat de alogeni, nu de băștinași. Vezi, la Humanitas, în 2007, lucrarea *Thocomerius–Negru Vodă: Un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești: cum a purces întemeierea primului stat medieval românesc dinainte de „descălecătoare” și până la așezarea Mitropoliei Ungrovlahiei la Argeș: noi interpretări*, urmată, în 2011, de *Răspuns criticilor mei și neprietenilor lui Negru Vodă* (cele două cărți au fost republicate împreună într-o ediție ilustrată din 2015). Replica cea mai consistentă la această teză: Matei Cazacu, Dan Ioan Mureșan, *Ioan Basarab, un domn român la începuturile Țării Românești*, Cartier, Chișinău, 2013. ↑

12. Neagu Djuvara, *Există istorie adevărată? Despre „relativitatea generală” a istoriei. Eseu de epistemologie*, Humanitas, București, 2004 (ediții ulterioare: 2006, 2008, 2009, 2011). ↑

13. Neagu Djuvara, *Civilisations et lois historiques, Essai d’étude comparée des civilisation*, 1975, trad. Șerban Broché, *Civilizații și tiparice istorice. Eseu de istorie comparată a civilizațiilor*, Humanitas, București, 1999 (ediție ilustrată în 2014); ediția în engleză, tradusă de Șerban Broché, *Civilizations and Historical Patterns: An Approach to the Comparative Study of History*, a apărut doar ca e-book, așteptând încă publicarea sub o formă tipărită. ↑

14. Neagu Djuvara a primit, pentru teza sa de doctorat, premiul Broquette-Gonin în 1976 (N.B.: în categoria „literatură”, nu „istorie”, care nu s-a acordat în acel an!), iar, în 1999, premiul Amic „pentru întreaga sa operă”. https://www.academie-francaise.fr/neagu-djuvara. ↑

15. Neagu Djuvara, *Războiul de șaptezeci și șapte de ani (1914–1991) și premisele hegemoniei americane. Eseu de istorie-politologie*, Humanitas, București, 2008. ↑
16. Anexele cărții conțin liste care prezintă originile unor artiști, intelectuali și lideri ai lumii occidentale, care pot fi aduse la zi. De exemplu, dacă luăm de pe lista președintelor americani titularii funcției din actualul mileniu, numai George W. Bush poate prezenta pe linia descendenței paterne americani de tipul *White Anglo-Saxon Protestant* până în secolul al XVII-lea; Barrack Obama are un tată din Kenya și o mamă cu origini irlandeze; Donald Trump este, pe linie paternă, nepotul unor germani, iar mama lui este scoțiană; în fine, Joe Biden, este un catolic cu origini irlandeze. ↑
17. Emisiunea *Înapoi la argument* de pe TVR Cultural, episodul din 9 iunie 2005. ↑
18. Întâlnirile *Înapoi la argument* de la Librăria Humanitas de la Cișmigiu, episodul 19 din 26 februarie 2015, invitat Neagu Djuvara – „În ce fază se află acum Civilizația Occidentală?”.
https://www.privesc.eu/arhiva/60507/-Inapoi-la-argument–cu-Horia-Roman-Patapievici–Invitat–Neagu-Djuvara ↑
19. Lucrarea s-ar fi intitulat *Geneza milenară a națiunilor din Balcani: greci, albanezi, români, slavi din Sud, din secolul VI în secolul XVI (și urmările până azi)*. Djuvara mai lucra la o istorie a familiei Ghika, împreună cu doamna Georgeta Filitti, și se gândea la un comentariu actualizat asupra lucrării lui Dumitru Drăghicescu, *Din psihologia poporului român* (1907). Vezi scrisoarea lui Neagu Djuvara adresată lui Gabriel Liiceanu, „Proiectele mele între 95 și 99 de ani (5 martie 2013)”, apud Gabriel Liiceanu, „Un zeu revenit din exil”, în *Povestea insulei Humanitas,* Humanitas, București, 2020, pp. 108-111. ↑
20. Am amintit titlul cărții lui Ioan-Aurel Pop, *Prezentul din trecut: Istoria pe care nu o înveți la școală*, Corint, București, 2023. Pentru opiniile lui Djuvara despre misiunea istoricului, vezi *Trecutul este viu: Filip-Lucian Iorga în dialog cu Neagu Djuvara*, Humanitas, București, 2014. ↑

Imagine: Wikipedia